

*Національне Свято Русинув Мадярищини
Шарошпоток 2008*

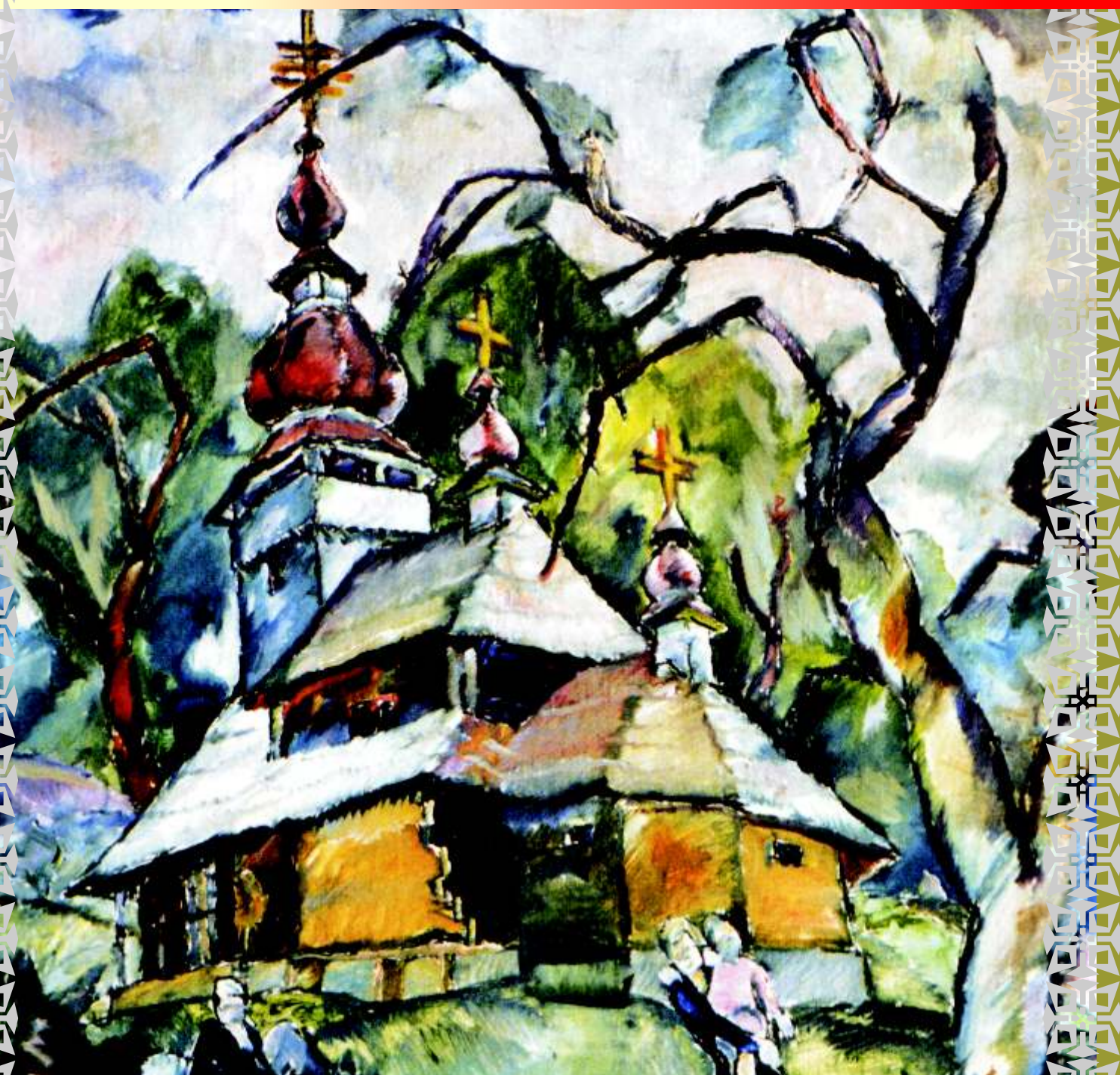
На укладці: робота Адальберта Ерделі "Пейзаж из архитектурнов памятков", 1940-і рр.

Общественна, інформаційна новинка русинув у Мадярищині • A magyarországi ruszinok közéleti, tájékoztató havilapja

РУСИНСЬКИЙ RUSZIN VILÁG SVIT

річник VI. число 56., май
VI. évfolyam 56. szám, május 2008

Національне Свято Русинув Мадярищини

205-роччя из дня рожденія Великого Будителя

Національне Свято Русинув Мадярщини

Шарошпоток 2008

Уже другой раз русины Мадярщины отмечают Национальное Свято Русинув у Шарошпоток. У организации одного из майважных торжеств русинської общины приняли активное участие многие депутаты ВРМС и комисий: культуры (председател др. Янош Сабо), комиссия по справованию віры и церкви (председател Янош Соноцкі), фінансова комиссия (председател Янош Кожнянский). Газдов и майголовным организатором нашего свята был председател Шарошпотокського РМС - Янош Кожнянский, на плечи которого выпала головна функция. Финансово проведения торжества Национального Свята Русинув Мадярщины подпорвала Фондация Национальных и Этничных Меншин Мадярщины (ФНЕММ). Правительство Мадярщины у 2004 році дало возможность меншинам нашей державы убраться себе день, который будет официально уголошенным как Национальный День Меншины. Так русины Мадярщины договорились на тому, ош свое национальное свято будут отмечати 22 мая. Сись день был посвященный світлой памяти освободительной войны Ференца Раковці II, у котрой майактивное участие мали русины. У сись день - 22 мая 1703 рока у Берегові под прапоры Томаша Есе (котрі мали латинський надпис: Cum Deo, pro patria et libertate —3 Богом за Отцюзнину и свободу!) у войско Ференца Раковці II стали вояками дуже много русины. Они опсталися вірными йому аж до конца войны. Великий князь Ференц Раковці II дуже чествовал своих воякув-русинув, знавал говорити порусинськи. Як высоко цинив русинув Раковці II говорит тот факт, ош вун называв їх gens fedelissima - майвірніший народ. Национальное Свято Русинув святкувуть як офіційальное национальное свято у Мадярщині и у Румунії. Завто Світова Рада Русинув намагаться добитися того, обы у вшитких державах, де живуть русины, сесе свято возвелось бы ся у статус национального свята.

Як яло, уже по традиції, наше свято зачалось Службов Божов у 11 годин у Шарошпотокській греко-католическій церкви Петра и Павла. Сперед Службов Божов парох церкви Томаш Мошойго сповістив вірникам, ош Службу по-церковно-словянськи буде правити новый Гайдудорогський

епископ Пийтер Кочіш. Йсе была дуже велика честь діла нашої русинської общины. Про новый этап русинського ренесанса Мадярщини говорить и тот факт, ош на сій святочній Службі новый епископ был не лем самолично, айбо йому помогали ищи 11 попув: парох шарошпотокської церкви Томаш Мошойго, парох церкви на Буза тир у Мішкольці Тибор Гульбан, парох церкви у Пербеніні (Словакія) Роберт Моті, парох церкви у Мікогазі Еміл Бодолюцкі, парох церкви у Шайопетрі Янош Соноцкі, парох церкви у Болдогкёвароліі Янош Горняк, парох церкви у Мадьоровщі Янош Мункачі, парох церкви у Шатораліоуигелі Йожеф Дамянович, шарошпотокський священник Мікловш Теленко, парох церкви у Паціні Мігаль Семерскі, пом. священника из Шатораліоуигеля Арпад Каньо.

Сперед Службы Божой парох Томаш Мошойго обратився ид вірникам (а нас ся зобрало бульше ги 200 чоловік) из дуже интереснов бесідов, у котрой розказав, ош русинські корені Шарошпоток сігавуть у давню минувшину - ищи у тоті часы, коли мадьярський король Андраш I побрався из княгиньов Анастасійов, дочков Киевського князя Ярослава Мудрого. Далє парох Томаш Мошойго розказав ищи про єдну велику историческу поставу, котра ся вяже ид шарошпотокській церкви - Киевський святой Моисей, за котрого думають, ош вун был наставником Андраша I. Лик св. Моисея мож видіти на павізах шарошпотокської церкви. Сі изготвила єдна шарошпотокська родина. Сисю павізу 1 новембра 2000 рока освятив Папа Иоанн Павел II на пл. Святого Петра у Римі. Слідующа велика личность - святой великомученник Теодор Ромжа, про котрого споминають вірники Шарошпоток 1 новембра каждый рук. Єго прадід был колісь парохом шарошпотокської церкви. Вун умер дуже молодым - у віці 31 рока у 1840 році и погребеный у Шарошпоток. У церкві находится копія унікального памятника старословянської писемности - йсе кодекс, т.н. Сегединська Мінеа, котрий найшли у Вигардо и передали у Сегединський університет. Духовный памятник нашої писемности XVI століття выставлений на тетраподі у церкві. Пуд кониць свої бесіды парох

Андрий Манайло (председател ВРМС) и Янош Кожнянский (председател РМС Шарошпоток) открывають Национальное Свято Русинув Мадярщины

обратився із просьбов обы Шаропотокськое РМС и VRMS уедно організовали паломничество на греко-католицький цвинтарь у Надворну, де суть погребені мадярські катуны, двоє из котрых суть рождені у Шарошпотоку.

Пак пусля сьой интересной бесіды началася Служба Божя (у бульшуй части по-старословянськи). Вірники были приятно удивлені прекрасным співом хора церкви Буза тир (Búza tér) из Мішкольца, котрым руководив Жолт Регеш. Дуже файну проповідь казав о. Янош Соноцкі, котрый зробив великий натиск на тому, ош дальший ренесанс русинського движєня у Мадярщині не годен быти без тої духовної підпоры, котру годна дати греко-католицька община и церква.

Пусля Службы Божой новому епископу представили председа VRMS Андрія Манайло, котрый ознакомив духовенство из планами будованя нової деревляной церкви у Маріаповчі. Мы из великов радостьов дозналися, ош его екселенція уже чули про йсе и підпорує сись благородный проект. Многі други депутаты VRMS и члены нашої общины годні были лично общатися из епископом Пийтером Кочішом у керті пила церкви.

Далше наше торжество продолжалось возложенієм вінкув на памятник Ференца Раковці II. Туй нас чекала наша давня и дуже честована знакома др. Едіта Томаш, котра у святочнуй бесіді освітила ті глибокі корені, котрі ся сплели межі русинами и великим князем Ференцом Раковці II, котрый став приміром братського живота двох народув – маляр и русинув. Вінок возложили Андрій Манайло (председа VRMS), Янош Кожнянський (председа РМС Шарошпотока). Пусля сього честована публіка у великому числі зобралася у Домі Культуры, де зобравшихся привітствовав газда Янош Кожнянський. От лица офіса кабінета мініструв нас привітствовала радник Сільвія Кіш, котра завірила нас у тому, ош мы дустанеме підпору на будовництво деревляной греко-католицької церкви у Маріаповчі. Она зачитала привітствіє главного директора Урядництва Національных и Етнічных Меншин Мадярщины Еріки Ниймет. У сьому обращєніи Еріка Ниймет отмітила тоті успіхы, котрі достигла наша община. Отдільно оцінила наші намаганя на полі сохранєния русинської ідентиты, котрі ся проявляють не лем на наших торжествах, айбо и нашим твердым рішеням сокотити материн-

ський язык. Сесе проявиться у такуй нелегкуй роботі, як кодифікація русинського языка у Мадярщині. Особенно головный директор отмітила сильное стремленіє нашої общины держатися греко-католицької віры, котра є неотемлемов частьов нашої русинської культуры. Пуд кониць она завірила, ош ся буде намагати дати не лем моральну, айбо и фінансову підпору нашим благородным проектам. Далє честованых гостей привітствовав депутат Мадярського Парламента, депутат Европейського Парламента - др. Ріхард Гєрчік.

Торжественну бесіду по-русинськи говорив председа VRMS Андрій Манайло (ниже публікуєме ціло). Межі високих гостей на нашому святі были: Мартон Молнар - директор ФНЕММ и Андраш Берталан Сийкель - главный радник Міністерства Ошколованя и Культуры.

Файным заключительным актом нашего свята був выступ дїтського хора „Едельвейс” из Ужгорода пуд руководством Золтана Жовчака. Дітські голоса вразили публіку природнов чистотов и высокопрофесіональным майстерством исполненія композицій.

Гості пусля святочного обіда мали серенчу посітити винну пивницю у Герцегкуті, де они годні были розрядити свої сконцентровані емоціональні впечатленія

пусля сього довгого дня.

Обы вшыткі себе добре чули, постарався наш цімбора, депутат VRMS и председа Шарошпотокського РМС Янош Кожнянський - за што от имени нашої общины выражаєме ему велику благодарность.

Др. Степан Лявинец

*Др. Едіта Томаш и Янош Кожнянський
коло памятник Ференца Раковці II*

Бесіда председателя ВРМС Андрія Манайло

Слава Ісусу Христу!

Честовані гості!

Дорогі братя русини!

Межи народув и національностей живущих у Карпатському регіоні из мадярами из самих зачаткув, судьба русинув сама необычна: у нас по-суті нігда не было своей держави. Наш національный ідентитет опріділяється богатом и насыщеном духовном и культурном жыттю, нашом етнографіюм, греко-католицьком віров и многосторонним русиньско-мадярським сосуществованієм.

Бульш як рук тому дуставим од вас довіру на управліня русиньсков общинов Мадярщины, на управліня Вседержавним Русиньським Самоуправлінням. Яркий и богатый вызовами, чередуючимися радостями и каждодневными проблемами рук провів им из вами. Вседержавное, Столичное и численні самоуправління на містах проводили активну діяльність. На літніх таборах, культурных і научных міроприятіях, концертах, художественных выставках и творческих пленерах видиме, ош члены нашої общины и наші гості из великим інтересом приймають наші програми, читають нашу літературу. Майважнов цілльов маєме успішне продовженіє укріпленія наших культурных цінностей и традицій, и попри сього, осуществленіє новых, великого значенія програм, як приміром - строительство русиньської греко-католицької деревляної церкви у Маріаповчі.

На днишньому теплому праздникови хотів бым інкаб уповісти про будущее, про наших дітей.

Бульш як пятьдесят годов советського режима не пройшло безслідно діла русиньского народа. То, што не маєме отцюзнины также не на хосен

сохранения нашего ідентитета и лем усилює опасность асиміляції. У подтвержденіє свого существования нам, русинам, треба в перву очередь самим у собі воскресити свої традиції, культуру, віру. И, што дуже важно, воспитовати сьому наших дітей: обы прочувствовали, узнали ко они, удкі и из яков цілльов прийшли, за ким будуть іти!

Мы не хочеме зараз ушытко измінити, из дня на день рішити. Не хочеме также и дітей наших переробити, лем зашитити хочеме їх од асиміляції. Мусиме продовжити тоту цепочку генерацій, за сохранение котрої наші предки проливали кров!

Програма наша и цілі основані на чітких и ясных принципах, кроки – послідовательні. Айбо кить ся не научиме сохранять и розвивати наші традиції и ідентитет, не научиме ся захищати наші права и інтереси, тогды стратиться капчалованя межи прошлым и днись. Увірений им также, ош и у роботі нашого Самоуправління лиш тогды на правду буде результат, кидь до глубины душі пройме каждого из нас, взрослых русинув - ош ко мы такі, што діла нас значить русиньское слово и культура, а также греко-католицька віра; кидь все бульше и бульше из нас увіренно и из гордостьов рішать для себе: **Айно – я єсьм русин! Тогды і діти наші підуть за нами!**

Наші корені тверді и здорові, задачі продумані и повні надій, и желаю обы наш многострадальный русиньський народ найшов путь обединения и національного ренесанса!

Здравую ушытких вас у честь Національного Свята Русинув Мадярщины, желаю вам благодатного и содержательного празднованія!

Гратулюю організаторам и тым, ко нам доставив духовное удовольствие!

Андрій Манайло, председатель ВРМС

205-роччя из дня рожденія Великого Будителя

*„От Попрада аж до Тисы
под Бескидом горы, леса
Духновича поминают”*

Сисі слова А. Павловича стали пророчеськими. Великого Будителя А. Духновича споминають потомки уже бульше 200 рокув. Сього рока мы отмічаєме 205 рокув из дня рожденія автора магічных слов: „Я русин был, єсьм и буду, я родился русином...” Личность А. Духновича, його великое творчеськое наслідіє є невычерпным жерелом діла изглядованія историкув, літераторув, педагогув, філософув, журналістув...

Сього рока русины Мадярщины отмітили 205-роччя из дня рожденія Великого Будителя 10 мая. Свято організовало Столичное Русиньское Меншинное Самоуправління. У програмі была міжнародна научна конференція, концертна програма дітської групи вокального чинадійовського ансамбля „Забавка” - „Бабчина співанка”. Группу дітей привезла у Будапешт знама баладистка – Ольга Прокоп.

Свято открыла председатель СРМС др. Маріанна Лявинець. Из привітственным словом выступив председатель ВРМС Андрій Манайло. У

конференції прийняли участь гості із Подкарпаття: голова Закарпатського Обласного Товариства ім. А. Духновича Михайл Алмашій, знамий славіст Димітрій Поп, літературознавець А. Штумпф-Бенедек. На святі присутствовала і виступила у преніях Ніколетта Терпай – потомок родини А. Духновича.

**Програма наукової конференції,
посвяченій 205 річниці із дня народження
Александра Духновича**

- 10.00 – Привітственне слово - д-р. Маріанна Лявинець, голова Столичного РМС
10.10-10.30 – „А. Духнович і андрагогіка”. Докладчик - голова Подкарпатського Товариства ім. А. Духновича Михайл Алмашій (Ужгород)
10.30-10.50 – „А. Духнович і А. Добрянський – визнані особистості русинства кінця ХІХ століття”. Докладчик – Димітрій Поп (Ужго-

- род)
10.50-11.10 – Презентація „Русинського Альманаха 2007”. Докладчик А. Штумпф-Бенедек (Будапешт)
11.10-11.30 – „Мукачево у просвітительській діяльності А. Духновича”. Докладчик д-р. М. Лявинець (Будапешт)

У програмі конференції відбулася презентація „Русинського альманаха” 2007. Його представив А. Штумпф-Бенедек. На святі присутствовали гості із Братислави – голова Товариства Русинської Інтелекції у Братиславі Ян Ліпінський із

жонов, член Товариства Я. Біцко, котрі звернулися із привітаннями до присутствующих.

Затим зачався концерт. „Бабчина співаночка” представила літературно-музичну композицію на вірші А. Духновича. Заспівали русинські співанки: „Дала мені мамка корову”, „Коло млина яворина”. Маймолода учасниця Вікторія Гурняк прочитала вірш Наталії Халівки „Я русиночка маленька”.

Солісти А. Улічек і В. Перепелиця прекрасно заспівали „Коли тото компанію сіяли”. Сценарій цього виступу написала і провела Наталія

Халівка, котру ми вже не раз чули. Як усе прекрасні мелодії подарувала нам Ольга Прокоп, котру називають „бездонним колом світа майстрів”. Ольга Прокоп не лем подарувала нам прекрасні співанки, а і представила свою збірку „Летіла бим на край світа...”.

Як она розказала, задумка видати книгу автентичного фольклору у неї була давно, 15 років тому. А сповнилося її бажання минулого року. До прекрасно оформленої збірки вошло коло тисячі співанок. Автор, упорядник і видавець максимально додержалися співанкового репертуару. Головний редактор видання - Борис Кушнір. До книги належить компакт-диск, котрий презентує високе творчество Ольги Прокоп. На єдній із презентацій авторка призналася, ош співанки, вадь смутні балади, вадь філярські співанки помагавуть їй жити. Співачка дуже багато зробила і продовжує робити діла пропаганди невичерпного русинського фольклору. Про творчестький путь „співучої пташки Закарпаття” написав упорядник

Ніколетта Терпай

шла и у Будапешті.

У заключительній частині концерта виступила А. Кедик, солістка русинського фольклорного ансамбля. Она проспівала дакулько романсів на слова А. Духновича.

Святкованя закончилося дружественним прийомом, на котрому довго ищи ишли бесіди.

Др. Маріанна Лявинец

книги М. Алмашія. СМРС подпоровало видання своєї прекрасної збірки. Ольга Прокоп подарувала дакулько примірників діла русинської бібліотеки. Мож раховати, ош презентація книги прой-

Хор "Бабчина співаночка"

Александр Духнович и андрагогіка

Людський живот - се цілий и непрерывный процес самополіпшення, самонаучованя и самовоспитаня, збогаченя практичної роботи, поліпшення професіональності кожного чоловіка. Обы быти добрым професіоналом (учителем, доктором, инженером, архитектором...), треба учитися. Заинтересованого чоловіка не треба заставляти учитися, вун робить сесе сам, из своєї волі. У теперішньому часі на помуч чоловікови є інститути, курси, масмедія, телевізія и т.д. Айбо то нич не варта, кидь сам чоловік не хоче учитися. Живот требує од нас много знати и добре ушытко робити. У многих припадах быває так, ош у результаті научної самоосвіти чоловік може освоїти нову професію, нову спеціалізацію. Не раз то бывало, коли доктор став добрым малярём, инженер - музыкантом, ученый - писателем и т.д. Таким образом, самонаучованя, самовоспитаня при помочи книжок, литературы, тренінга, практичної роботи дає чоловікови великий хосен. Вышеповіденое має связь из АНДРАГОГІКОВ, науков про научованя старших люди. Занятя андрагогівков учить чоловіка критично думати, прагматично и пофілософськи обдумувати живот, інтегрувати його из чувственным потенціалом особистости.

Ушыткі знаєме, што А. Духнович був священником. Айбо його нелегкий особний живот и многі проблеми соціального живота народа привели його до того, што вун из помочов науки, искусства, творчости став професіональным народным просвітителем, ученым, писателем, драматургом, філософом, педагогом, лінгвістом, етнографом, фольклористом...

Розкрываючи тему андрагогіки, т.е. научованя и самонаучованя старших люди, мусиме виходити из позиції: научити и воспитати діти можуть не лем розумні и добре воспитані учителі, а и їх родичі, отцы и матери.

На Подкарпатю є давні традиції великого потяга до освіти и воспитаня не лем молодых, а и старших люди. Теперь маєме усякі технології, обы се успішно робити. У часы Духновича того не было, айбо робота из старшими людьми ишла велика. Єї проводили учителі, священники, інтелігенты.

Прості люде самі хотіли учитися, читали новинки, місяцесловы, приймали до серця совіты розумных люди. И то, што робилося тогды інтуїтивно, прагматично, емпірично, доброволно, то може быти діла нас добрым приміром.

Межи многими направленнями сеї проблеми укажеме лем на три:

1. Потреба научованя родичув (отцов, матерей), обы знали, як учити и воспитовати своих діти.

2. Потреба самонаучованя учителів діла поліпшення своєї професії.

3. Народно-просвітительська робота А. Духновича межи простым народом.

Добре знаєме, што Духнович видів у ошколовані єдиний путь до поліпшення живота народа. Зато його мучив вопрос: ци готові родителі воспитовати своих діти? И казав : - Не готові. Зато учив їх. У книжці "Народна педагогія в пользу училищ и учителей сельских" (1857) народный педагог дає родичам такі рекомендації:

1. Самі родителі мусять быти здорові и родити

Михаил Алмаший и Проф. Др. Антоній Лявинец

здорових діти. Діла того треба одказатися од алкогола, дома робити спокійну атмосферу, обы молода мама (а из нею и утробна дітина) не нервозилася. У домі має быти тишина, спокій, ласка, тиха бесіда, чоловік не сміє кричати на жону, не давати тяжку роботу. Тогды дітина родиться здоровов. Духнович дає рекомендації до додержання гігієны у хыжі, правила укріплення організма дітины, проводити розумовое, вербальное воспитання, много и ласкаво говорити нароженому младенцьови, красно и ніжно співати. Уже на першому році живота, каже Духнович, треба приучовати дітину до твердої стравы. Коли дітина має єден рук, треба вести єї до природы, приучати до зміны воздуха, учить ходити по траві босыми ногами, у два-три роки - позволяти лізти на дерево, купатися у природнув воді. До школы дітина має быти добре подготовлена фізично и розумово. Окреме учить Духнович матерів, обы они годовали своих маленьких діточок грудным молоком. Бо мамино молоко - то є не лем добра страва, а и продукт, через котрый передаєся дітині мамина природа, мамин взор на живот, родинный генезис.

Дуже серйозну роль у воспитаню діти отводить Духнович приміру родителей. Як себе поведять у животі родители, так будуть поводитися и їх діти. Сю позицію Духнович дуже добре доказує на примірі персонажув п'єсы “Добродитель превышает богатство”. У бідных, але добрых родителей выросли розумні и добрі діти, а у богатого, айбо невоспитаного Многомава вырос сын-бандит Федорцьо. У наш час сей примір дуже показательный и актуальный.

Задача учителя, на думку Духновича, не лем учить у школі діти, а проводити широку народно-просвітительну роботу межи народом, т.є. педагогізувати народ. А.Духнович писав: “Учителі! Вы есте соль, вы есте просвітители народа, - народа доселе оставленного, народа просвіщения требующаго!.. да вашим попечением, вашим руководством истребится зло, а процвітает добродитель”. Духнович нагадовав, што быти учителем нелегко. То є тяжка и одповідальна професія. Учителем може быти лем чоловік, котрый має до того талант, а педагогіка - то не лем наука, но и “художество художеств”. Кто хоче быти учителем, мусить мати такі особливости: природный талант, знати добре свуй предмет, быти высокоморальным чоловіком, добросовестным, добропорядным, скромным, серйозным, любити діти, довіряти їм, быти дисциплинованым. Духнович заявляв: “Морально виховати других може лем моральный чоловік”.

А. Духнович учив, што роль учителя не ограничена школьными стінами, наuczальными предметами, його функція дуже широка и приобретає соціальний характер, т.є. Духнович соціологізує педагогіку. Треба учить народ, як то

робив сам А.Духнович. Народ треба учить жити, - казав наш Будитель. Учить жити - то значить учить газдовати, сіяти зерно, робити собі хліб; учить правити красні хыжі, як то робили чехы и німці; селянам треба розвивати торговлю и ремесла, як то роблять австріякы; Духнович учив селян розводити сады, бо так робили італіянці и французы. Не забывав Духнович напомними русинам, обы файно огорожовали свое обыстя, як французы...

Єдным словом, Духнович у тоты далекі часы, не знавучи самого терміна “андрагогіка”, дуже добре реалізовав єї ідеї своїми практичными ділами и лишив діла нас добрый слід, за котрым можемо повноцінно займатися проблемами важної науки - андрагогікы, т.є. науки про наuczованя старших. У наші часы андрагогіка - важный фактор поднесения інтелектуального потенціала русинув.

Як видиме, андрагогіка - сесе часть общої педагогікы, айбо займається лем просвіщенням взрослого чоловіка. Даякі учені опреділяють андрагогіку як “искусство и науку помочи взрослым людьом”. Входить у обіход и другое опреділення: “Андрагогіка - се наука, яка учить взрослых люди, які самі учаться и учать других”. Андрагогічні взгляды А.Духновича вытікають из його позиції, што каждый чоловік мусить постоянно учитися, совершенствоватися, быти хосенным діла общества. Духнович постоянно напминав, што роль школы и учителя выходит далеко за рамки школы, їх функції розширяються и приобретають форму соціального зафарблення.

На одміну од школьної педагогікы, де доміантов є учитель, андрагогіка має зовсім иншаку ціль. У процесі самонаuczованя взрослый чоловік є суб'єктом педагогічного процесса, котрый стремиться до самореалізації, самоутверждения, самоуправління.

Взрослый у процесі наuczения хоснує собственный опыт, як важное жерело збогачения и совершенствования знаний. Чоловік займається самоосвітов діла достиження конкретної цілі, діла рішення своих важных житьовых проблем. Учебна діяльність взрослого детермінуєся, у основному, часовыми, просторовыми, бытовыми, професіональными, соціальными факторами, котрі ограничуют вадь помагавуть процессови інтелектуального розвитку.

Основоположником андрагогікы є англієць М.Ш.Ноулз. На Україні зачали займатися андрагогіков лем из начала XXI ст. (В. Пуцов, Л. Набока).

Михаил Алмашій
заслуженый учитель Украины, Ужгород

Выступленіє фольклорного ансамбля „Русины” на V межинародному біенале лемківської / русинської народної культури у польському курортному місті Криниці

Интерв'ю вуд Ольги Сільцер-Ликович, председателя Общества Русинської Культури брала Валерія Мориляк.

23 мая русинський фольклорний ансамбль „Русины” первый раз прийняв участіє на V-му Межинародному Біенале Лемківської/Русинської Культури, організованому у польському курортному місті Криниці. Ансамбль выступив у составі 3-х чоловік: **Ольги Сільцер-Ликович, Анни Кедик и Валерії Мориляк.**

Валерія Мориляк: Коли стало извісно, ош „Русины” мавуть представляти Мадярщину на V-му Межинародному Біенале у Криниці?

Ольга Сільцер-Ликович: Про V-е Межинародное Біенале мы дозналися од члена Світової Рады Русинув др. Марьяны Лявинець ищи у кунци новембра 2007 рока. Она уповіла, ош можеме подати заявку на участіє у Біенале. Мы рішили выступити из фольклорным ансамблем „Русины” Общества Русинської Культуры.

В. М.: Што вы раховали майважним при подготовці?

О. С.-Л.: Майважним раховалисьме подобрати аутентичний репертуар русинських народних співанок и професіональну подготовку ансамбля нового состава из професіональными музыкантами, бо се велика відповідальность - представляти русинув Мадярщини на межинародному фестивалі.

В. М.: А як подбирався репертуар?

Репертуар подбирали сьме уєдно из Аннов Кедик. Она изобрала нові и стародавні співанки, котрі співають на Подкарпатті у селах, привезла ноты и уєдно из аккордео-ністом Гергельом Демьяном розробила оранжировку сих співанок.

В. М.: Як проводилися репетиції?

О. С.-Л.: Репетиції проводилисьме раз на тыждень, а у послідний час двічі, тричі на тыждень.

В. М.: На Біенале ансамбль

дуже файно упозіровав у новому убраню. Як удалося дустати таке убраня?

О. С.-Л.: Се было дуже не просто. Так як наше общество не має грошовых ресурсув и фунгує лем из помощов подпорования, обернулисьме ся из просьбов до Вседержавного Русинського Меншинового Самоуправленія, до Столичного Русинського Меншинового Самоуправленія и до русинських меншиновых самоуправленій ушытких

районув столиці. Дякувучи ВМРС, СМРС, РМС 3-го, 9-го и 13-го районув изобрала сьме гроші на убраня діла ансамбля.

В. М.: Як ся удало выступленіє?

О. С.-Л.: Ансамбль выступив из великим успіхом. Председатель Общества Товаришования Лемків В.Копча на сцені гратуловав нам за успішне выступленіє и

вручив почесну грамоту, книгу про прекрасні міста Словакіи и Польщі и цвіты.

В. М.: А яка была атмосфера и організація Біенале у цілому?

О. С.-Л.: Атмосфера была дружественна, тепла, організація была на высокому уровню. Пуся концерта была вечеря и затым був показаний фільм про извістного лемківського художника Никифора, пузіше состоявся літературный вечур, де малисьме возможность прийняти участіє и познакомитися из современными русинськими поетами Лемковины, Словакіи и Воеводины. На другой день было засідання Світової Рады Русинув и конференція по темі „Місто Русинської Культуры у Європі”, на котруй из докладом выступила др. Марьяна Лявинець. Она розказала про культурну жизнь русинув Мадярщини.

Пуд кониць дня всі мали возможность познакомитися из сим прекрасным краєм, курортным городом Криницьов.

Культурное життя русинув у Мадярщині

Культуру русинув у Європі определяло за много рокув геополітичеське розположення їх поселеній у Центральній, Восточній и Юго-Восточній часті Європи, што робить возможным характеризовати русинську культуру, як культуру контактної зони. Центром русинської культури треба рахувати Подкарпатську Русь, Восточну Словакію и Лемковину. Кидь говорити про культуру древних племен, котрі населяли Верхнєє Потисся у конці II-го и у началі I-го тисячеліття до н.е., то у перву очередь треба отмітити, ош по данным археологічеських розкопок у тых містах, выробы из бронзы и міді, из їх тонков высокохудожественнов формов свідельствувуть про высокий уровень розвитку прикладного искусства.

Велике переселення народув у середині I тисячеліття н. ер, хоть и не способствовало розвитку ремесел, айбо и не прерывало його еволюцію.

Кардинальні зміненія у розвитку культури Карпатського басейна наступають послі введенія християнства у другуй половині IX и у началі X століття. Зачинається бурний процес європейської християнської цивілізації у сфері архітектури, живописи, прикладного декоративного искусства, книгописанія и книгопечатанія. У Карпатському басейні происходит даякий сплав народного искусства, канонизованої уже культури християнської церкви Запада и Юго-востока Европы (Балкан). Християнство стыкнуло дві великі культурні сфери: візантійської, восточно-європейської и западно-європейсько-латинської. Якраз у сьому и проявився характер культурних процесув як контактної культурної зони поселеній русинув у Центральной Європі.

Майвыразительными пам'ятниками культури є пам'ятники архітектури, світські и церковні. Из старых світських пам'ятників сохранилися лем замки (каштили), котрі и были много раз перебудовані, а часть из них сохранилися лем у руинах. Церковное строительство зачинається у IX столітію из приходом християнських місіонерув, котрі принесли из собов великоморавську архітектуру.

Самым значительным пам'ятником романського церковного строительства є Ротонда у Горянах (Подкарпатя) из XII століття, котра, мож думати, была каплицьов у помістіи містного феодала. Подобні ротонды находятся и у мадярських селах Кисомбор (комітат Чонград) и у Корчо (комітат Боршод-Абауй-Земплін).

Активное церковное строительство начинаться у кунці XIII и у началі XIV столітій послі татаро-монгольського нашествія. Церкви будувуться у построманському стилі, на зміну котрого приходять у XIV-XVI століттях готика. Готичеські храмы

зачали будуватися у Восточній Словакії (Кошице), а затым на Подкарпатській Русі (Мукачово, Берегово, Виноградово). У тоті же часы майже автономно фунговало и достигло высочайшого уровня деревляное зодчество, а именно строительство деревянных храмов разных архитектурных стилей. Деревляна архітектура сохранилася на Подкарпатію, у Восточній Словакії на Лемковині, частично у Воєводині, Мадярщині. Деревляні церкви є жемчужинами не лем європейської, а и світової культури.

Література у центрі Європи зачала розвиватися у XVI-XVII століттях, коли зачалось общє-європейське культурное двиганя XVI-XVII столітій, извязанное из реформаційов и контрреформаційов. Выдавуться перві карпаторуські книги: „Катехизис для науки угро-русским людям” єпископа Й. де Камеліса, „Буквар языка словенська” (1699 р.), „Краткое припадков моральных или нравов собрание” єпископа Ю. Бизанция.

Пора йозефінських реформ розширять круг ошколованих людей на Подкарпатській Русі, котрі создавуть собственну літературну продукцію (А. Коцак, И. Фогораший, М. Лучкай, єпископы Григорій Таркович и Алексій Повчий). На Подкарпатській Русі существовала и така форма літературного творчества, як літописаня. „Літописцами” были священники вадь дяки, котрі вели записи у книгах рожденных и умерших, вадь на боках богослужебных книг. Оригінальным пам'ятником сього жанра є „Гукливська літопис” (1660-1830 рр.)

Важным періодом у розвитку культури карпатських русинув був період національного возрождения 40-60 рокув XIX століття.

Якраз тогды зачав свою діяльність Великий Будитель русинув А. Духнович, дякувучи котрому пробудився національний идентитет русинув. У конці XIX століття на зміну старшого покоління інтелігенції круга Духновича, Митрака, Фенцика прийшло покоління русофілів Е. Сабов, Ю. Жаткович, Т. Стрипський, М. Врабель. Е. Сабов издав у 1893 році перву антологію літературы края, М. Врабель издав „Букварь”, написанный на народному языку. Было основано издательство „Унио”, издававшее на народному языку новинку „Наука” и дополнение „Село”. При содійствіи властей М. Врабель издає у Будапешті еже-недільник „Недья”. Айбо бульша часть русинської інтелігенції хоснує мадярський язык, публікуєся у мадярсько-язычных журналах „Kelet”, „Göög-Katolikus szemle” и др.

У період Чехословацької Республіки на Подкарпатію бурно розвиваться література и изобразительное искусство. На жаль, літературное творчество розколото на 3 теченія: русофільське,

українофільське і русинофільське. Сесе у велику мірі задержовало розвитіє літературного процесу, завто не мож говорити про значительность русинської літератури межі літератур Европы. У сфері изобразительного искусства картина была иншака. У самому началі ХХ століття художники творять на високому професіональному уровню. Межі ними І. Ревес, Ш. Холлоши, Д. Віраг, К. Ізої, Д. Іяс и др., имена котрых извістні у Европі. У Мукачові у 1921 році создаєся общество художников, у котрое входят молодші: А. Ерделі, Й. Бокшай, Е. Грабовський и др. У отличіє вуд літераторув, Бокшай, Ерделі, Грабовський, Манайло, Кондратович дустали европейську академічеську професіональну школу, они стали художниками европейського уровня. Они основали у 1927 році „Публічну школу рисования” діла молодежи. Школа художников Подкарпатя на днишний день є извістнов у Европі и у світі.

Своеобразным феноменом культурної жизни Подкарпатської Руси и Чехословакиї стала заинтересованность народнов культуров края чешськими етнографами, художниками, літераторами. Такими є: І. Ольбрахт, В. Ванчура. Я. Затлоукал и другі.

Айбо майцінним діла культури русинув Карпатського края є фольклор, народна музика, співанки и танці. Колективи Подкарпатя, Словакиї, Воеводини, Польщі є извістними у Европі.

Не говорячи про професіональні колективи, майже у кождому селі, де живуть русини, є свої народні колективи, ансамблі, хоры, театральні колективи. Они несуть „у люди” радость, енергію, ощущение прекрасного. За послідні 15 рокув возродилося народное искусство, котрое нигда не умерло, оно сохранилося, очистилося и заблестіло новыми гранями, котрі обогащали и будуть надале обогащати культуру народув Европы.

Русини Мадярщини у силу исторических обстоятельств очутились у тому положеню, ош мавуть возможность, сохранять и розвивати культуру и свуй язык. Діла того первостепеннов свойов задачов мы рахуєме кодифікацію русинського языка у Мадярщині, діла чого збереме ушыткі силы преимущественно Будапештського Філософського Університета и Ниредьгазської Висої Педагогічеської Школы, обы лем сесе удалося. Бо причинов, ош русинська література не має такого чествованого міста у Европі, як кажім русинське изобразительное искусство, мы рахуєме языкові проблемы. Думау, ош сесе нам удасться.

Но а теперь перейду конкретно до культурної жизни русинув у Мадярщині.

Як извістно, у Мадярщині є меншинові самоуправленія: ВРМС, СРМС, самоуправленія районув и регіонув. Также є цивільні організації:

Общество Русинської Інтелігенції ім. А. Годинки, Общество Русинської Культуры, Общество за Культуру Карпатського Регіона, котрі входят у Асоціацію Русинських Організацій Мадярщини. (АРОМ). Є и другі цивільні організації, про діяльність котрых уповісти не мож, бо она є неизвістна. ВРМС уєдно из цивільними організаціями проводить велику роботу по пропагаторству русинської культури. Традиційно у фебруарі місяці (сього рока уже 6-ый раз) проводяться торжества на честь академіка А. Годинки. У програмі – Божественна Літургія по-церковно-словянськи, возложеніє вінкув на памятник таблу хыжі, де жив академік и на його могилу, межнародна конференція, концертна програма. Особенно памятними были торжества на честь 140-рочного юбілея, де програма была триденнов, еден день був у Пийчу, де состоялося открытіє памятной таблы на стіні університета, де А. Годинка був ректором. Крім того, у 2006-му році до сих дней было приурочено торжественное открытіє Русинської бібліотеки и Выставочного Зала. На святковані усе присутствує онук А. Годинки – др. Ласло Годинка и члены сімьі. ВРМС и ВОРИАГ учредили премію ім. А. Годинки, котра вручаєся каждый рік на сьому святі. На сисі торжества усе приходять много гостей из-за гатарув (учені, изгладователі, артисты). Другым важным культурним міроприятієм є День Русина, котрый приходится на 22 мая и каждый рік святкуєся у разных містах (Комловшка, Мучонь, Пийч, Будапешт, Шарошпоток, Маріаповч). На сесе свято приглашавуться русини из цілої Мадярщини, оно проходить дуже интересно. У програмі выставки, концерты. А зачинаться сись день из Службы Божої, на котру приглашавуться священники из Подкарпатя, Словакиї, Воеводини. Особенно ушытким запомнилася Божественна Літургія у церкви Матяша у Будапешті, де служило 9 попув. Знаменательным событієм, на котрое збиравуться русини Мадярщини у септембрі, є свято св. Богородиці, котрое отмічаєся у Сентендренському шканзені у деревлянуї церкви, котра перенесена из Мандока. На сьому святі співать хор ім. Св. Ефрема под руководством Томаша Бубно. Затым быває вадь презентация якогось видання, концерт, коштовования русинських страв.

Обществом Русинської Інтелігенції ім. А. Годинки проводяться научні конференції містного значенія и межнародні літературно-музикальні вечоры. Запоминаючимися были конференції, посвячені Е. Фенцику, проф. А. Фединцю, вечера композиторув Д. Задора, І. Мартона. Столичым РМС каждый рік проводяться дни памяти Александра Духновича, на котрых проводиться научна конференція и концертна програма.

Треба отмітити діяльність струнного квар-

тета им. Годинки под управлінням Т. Боніславського, котрый своїми виступленнями прикрашає русинські вечори. Русины Мадярщини мавуть щастя каждый рук посіщати дакулько выставок русинських художників: Атаназа Фединця, художників родини Манайла, родини Медвецьких, о. Ласло Пушкаша, фотовыставку „Буремні Карпати” и другі. Они проходять у разных містах и пользуются великим успіхом. 4 roky тому назад при Обществі Русинської Культуры був організованный фольклорный ансамбль „Русины”, котрый малисьте возможность учути. Вун скоро завоював популярность и є участником каждого русинського свята. Участниця ансамбля Анна Кедик выпустила 2 диски – єден из русинськими народными співанками, другий – из колядками. Сесе сталося при підпоровані ВРМС, СМРС и самоуправлений других районув Будапешта.

5 рокув тому назад був організованный жунський клуб „Руския”. У його діяльності – стрічи из поетками, вечори, темов котрых є: „Русинське народное убраня, исторія”, „Вышивки, їх характерность”, „Обычай под час Рождества, Великодня, предсвяточный пуст”, „Русинські стравы” и многі другі.

У 2007 році сталося ищи єдно знаменательное событие: ВРМС подало на грант и выиграло його на пленер художников, котрый отбылся у селі Комловшці. Пленер буде каждый рук у другому місті, на нього будуть прикликані русинські художники из сосідних держав. Сесе прекрасна ідея, думаєме, она дустане и надальше пуддержку. По инициативі ВРМС сього рока зачалася робота по осуществленію ищи єдної важної діла русинув задачі: побудовання деревляної церкви у Маріаповчі. Думаєме, ош сесе нам удасться, айбо чекаєме поддержки вуд наших цивільных організацій,

греко-католических епархій, містных самоуправлений.

Велику роботу из дітьми проводить організованный у сьому році дітський клуб Будапешта и области. Вун був організованный на базі дітської групи VI района Будапешта, котра уже 6-й рук дійствує уєдно из дітьми, котрых кличуть из близлежащих міст. Треба уповісти и про роботу из дітьми Комловшського Культурного центра, котрый не раз був приглашений у Будапешт на совмістное святкованя св. Миколая, Рождества, на літературні конкурсы, выставки дітського рисунка. У Комловшці є и група менших оводашув, котрых учить Едіта Попович. Сього рока думаєме провести дітський фестиваль у Гейовкерестурі из общим участием.

Культурна діяльність русинув Мадярщини широко освіщаєся у пресі „Русинський Світ”, Русинський Альманах и также у русинських передачах Мадярського радіо и у телепередачі „Рондо”, котра є передачов національных меншин Мадярщини.

У маю сього рока телефільм „Візантійський мужський хор им. Св. Ефрема”, заснятий студіюв „Рондо” выграв III місто на фестивалі короткометражных фільмів. Візантійський мужський хор им. св. Ефрема є на днись дуже извістным не лем у Мадярщині, а и у цілуй Европі. Вун демонстрував своє мастерство у многих державах, а у Гайновцях заняв I-є місто у 2006 році.

Мож бы ищи много говорити про русинську культуру у ушытких державах, де живуть русины, котра пережила многое, айбо не затратилася у світі, а занимать высокочестованое місто межи культуров Европы и світа.

Др. Маріанна Лявинец

Иван Поп историк - славист, искусствовед, публицист до 70-роччя из дня рожденія

Иван Поп родився 26 мая 1938 рока у селі Страбичёво на Мукачовщині. Середню школу закончив у Мукачові. У 1955 році поступив у Ужгородський Державный Універзитет на исторический факультет. У 1960 році його выключавуть из УжДУ за отказ сполупрацювати из КДБ у судебному процесі проти „українських буржуазных націоналістів”. Вун був лишений можности робити у учебных и воспитательных институціях, робив на будовництвах, лісоразроботках, у археологіческих экспедиціях у Подніпрью, затым учителем у с. Гукливое. У 1963 році

достав дозвол здати державні экзамены, айбо мусив лишити Подкарпатя. У 1963 до 1966 рока учився у Институті Словяноведенія АН СССР у Москві. У сьому же Институті защитив диссертацию кандидата (1966) и доктора исторических наук (1988). Затым там же робив научным сотрудником (1988-1992). Иван Поп був также редактором славистического журнала у Институті Словяноведенія. Вун написав монографіи по исторії дипломатії Чехословакіи, исторії чеського искусства, (Искусство Чехии и Моравии IX начала XI вв. 1978), є соавтором монографії короткої

історії Чехословаччини (1988). Много работ написав по історії и культурі родного края. Межи ними майзначительні: „В горах и долинах Закарпаття” (1971), „Ужгород - Мукачево” и др. У соавторстві и Д. Попом написав булше 130 работ по славистиці, котрі вийшли на англійському и французькому языках. Послі розпада Совецького Союза Иван Поп був закликаний на роботу у Ужгородський Державний Універзитет на должность профессора и первого директора новообразованного Института Карпатоведения. Вун вернувся у родні міста из надеждов передати свої знання и опыт ученого молодому поколіню. У тогі роки стало возрождатися русинство, и Иван Поп стає єдним из ведучих представителей русинського ренессанса. Вун розробив нову концепцію історії Подкарпатської Руси и національного розвитку русинув, розробив концепцію и начав роботу над енциклопедією края и русинув. Выступив из ідейов федеративного устройства Украины по моделі Австрії и рахованям специфіки ушйтких исторических земель и также Подкарпатської Руси.

Айбо у державі, котра унаслідовала вуд розпавшогося СССР централістичну бюрократію у їи майгуршуй формі, Иван Поп зазнав різкого

сопротивлення из бока старых унитаристув и присоединившихся ид ним галицьких націоналістув, котрі примінили проти нього методы и практику тоталітарных систем у боротьбі из політичеськими противниками. Сесе заставило Ивана Попа виїхати у Чеську Республіку (1994), де вун продовжає изглядования історії и культуры русинув. Иван Поп був участником русинських конференцій у Бардієві, Братиславі, Ніредьгазі, Празі, Пряшові и также участником Світових Конгресув Русинув у Будапешті (1995) и Ужгороді (1999).

„Энциклопедия Подкарпатской Руси” под редакційов Ивана Попа (вийшла у 2001 році) содержит обширні сведения про Подкарпатя географічного, историчного и бібліографічного характера.

У 2006 році вийшло II издание Энциклопедии, котра хоснуєся великим спросом не лем у русинув Подкарпатя. У 2005 році вийшла книга „Подкарпатська Русь” на чеському языку.

Иван Поп є автором многих статей „Русинського Альманаха” и „Русинського Світа”.

Желаєме йому много здоровья и дальшої успішної роботи во імня русинства.

Редакція

Володимир Фединишинець

Фрагменты из интервью „Я бачу німб над своєю головою”.

9 мая сього рока отмітив своє 65-роччя єден из майвызначных літературных діятелей Подкарпаття другої половини XX століття В. Фединишинець. Сесе йому принадлежать крылаті вирази: „Мы Русины – Неба сыны”, „Мы – слызинка на Землі”, „Я ся родив русином – русином и вму”.

Родився В. Фединишинець у селі Репинному на Міжгірщині. „По-русинськи думаю, відколи ся вродив, айбо по-русинськи ставим писати лише годів сім-десять”, - писав про себе автор у 1999 році у „Куртому послі-словіи” до зборника „Мы – слызинка на земли” „Тяжко было ся переломити, коли м тридцять сім годів літературного труда мав переважно на украинському языку, се дало себе знати, тормозило. Довго зріли сисі рядки на милому материнському языку... Він родный язык не лише обіжений комуносовітами, але и нищений, вытравльований и приходится з Божов помочов чинити оловьяно тяжкий крок за кроком, обы

відвойовати хоть бы исходні позиції за середини 40-х годів”. Дніськи В. Фединишинець - извітний писатель, автор многих книг и есеюв: „Мирний наш русинський путь”, „Судьба Карпат”, „Я есм Вечный Русин”, „Быти русином - быти русинами”, „Рутенійо моя, Рутенійо...”, „Отец Духнович” и многих других.

У 2007 році, році 45-ручної літературної діяльності у пресі появилось незвичное інтерв'ю отца и сына Фединишинцев. Интерв'ю побудовано на „символізації”, ...Я не ставлю йому (няньови) звідавки, а нібы даву „символ - понятіє”, - пише сын. Сесе інтерв'ю дає глубинное и ширшеє познавання неординарної личности извітнього писателя. Приведеме даякі „символы”, на котрі дав свуй взор В. Федини-

шинець.

Лігпроцес (ія)

- Сесе непрерывный путь из булшими вадь меншими вершинами, ямистый путь. Кидь

говорити про систему менших вершин, то най бы прозвучало сравненіє крайового літпроцеса из Карпатським хребтом. Туй Говерлов - я... Айбо ци має хребет літературный процес? Видитьсѧ, ош сесе зависить вуд єдної-двох вершин. Иншак - безличчѧ. Літпроцес - се є виданѧ книг, альманахув, журналув, новинок. Сесе - літературное житѧ. Сесе - сірі будні, рідкі свѧта. Частично житѧ літпроцеса зависить вуд режима, и лем фігуры, величини позволяють собі не подчинятисѧ режиму. Я, наприклад, собов прикрашаву літературный процес Срібної Землі. Ктось його ганьбить. У каждого своя доля и свуй путь... узкий вадь широкий. Коло себе вижу завтра знамых колег - Дмитрія Кешелю, Василя Кухту, Петра Мідянку, Оксану Продан (новое, муцное имня), Дмитрія Кременѧ. Страшенно честуву старших колег - Андрія Патруся - Карпатського, Юлія Боршоша-Кумятського... Великих имен много не быває.

Искусство

- Брат ци сестра літературі. Долі разні. Айбо условѧ - свободні вадь режимні, дають себе знати. Кто знає, як бы розвивавсѧ карпатський літпроцес вадь искусство, кибѧ не было совіцької окупації края. Які туй вершини выгучали - Адальберт Ерделі, Йосиф Бокшай, Федор Манайло, Андрій Коцка. Булше муг изробити діла края Игорь Грабарь, котрый мусив робити у Москві. Совєцький режим не позволил до кунца выявитисѧ постмодерным талантам Павла Бедзира, вадь Ференца Семана. Режим просто изробил їх такими, якими они є теперь. Ерделі и Манайла, приміром, режим здавил. Они летіли из звязаными крылами. Айбо летіли! Шкода, ош подневольный Ужгород - не свободный Париж! Айбо рудный Ужгород - се малый Париж: туй живе Юрій Герц.

Русинство

- Се - крайова політика, обы корінное населенѧ избудовало себе на своєю землі, осознало себе як народ, як етнічну общность, котра открыта ид здоровому гену и закрыта ид хворому - у метафоричному смыслі.

Русинство - то є самобытні танці и співы и унормованѧ языка казок и легенд, доведенѧ їх до ранга літературної творчости, академічного описанѧ изглядованѧ. Русинство - се состояніє душі. Сесе - ушытко. У тому числі и чиста політика. Русинство - се часточка словянського чувствованѧ у дуже несловянський час, коли на каждому кроці кидь не масон, то містный йолоп. А сесе подточує крайові чувства патріотизма,

материзнины, дідизнины, притупляє нашу ментальность, самобытность, кидь єдным словом - карпатськость. Є краєне - сыны, котрі роблять на русинство, а є и такі, што його компроментувуть (сесе выродки). Я роблю на русинство глобально и рискованно.

Репинный

- Діла мене се материнсько-дідувське село (на Міжгірщині - М.М.Ф.), де родивимсѧ и вырус до подростка, де ходив у школу, проучивсѧ у першому класі, особливо, коли учили мене и нянько, и сосід, и учителька. Туй перві футбольні успіхи и лыжованѧ. Туй жила мама, айбо умерти приїхала у Ужгород до мене и похоронена на Барвінкоши. Айбо у репиннуй землі лежить моя друга мама - баба, вуд котрої я записав страшенно цінное, безцінное народное богатство: приповідки, образні высловы, народні фразеологізмы, дашто из казок и легенд, коломыйок. Баба - прототип головної героїні мого романа „Бранці ліса”. Репинські люди поголовно - прототины - як зборный образ и як инші герої.

- Репинный діла мене уже символ. Мене люди памнятавуть у селі досі, як и мого отца, што родом из Вышнього Студеного, айбо женивсѧ вун на майфайнув дівці из рода Тарахоничув, славного культурного рода (дяки, церковники, учителі, просто порядні селяне-интелігенты). Я не можу забыти Репинный. Се моя колыска. Туй я гнав на пашу нашу корову Темнайку, годовав пса Боска. Из часом село, як символ, нібы отдаляєсѧ у памнати, а напавду вуддає болем у серці, бо пудроставуть нові репинці, а старі отходят. И кулько уже отойшло! Та и отойшли многі, што колись вызначали лице села, як мені виділося тогды, и видитьсѧ досі. Закономірный процес зміны поколіній.

Ужгород

- Туй я найшов своє щастѧ 1 септембра 1961 рока у первый день ученѧ у Універзитеті. Мене и муй зошит из „віршами Володимира Фединишинця” засікла романтична Іліка, котра у єдну секунду представила себе жонов поета, из котрым обїздить світ. Жонов поета она стала, по світі їздити не удалося, айбо путь Ужгород - Репинный, Ужгород - Пузняковці, дякувучи мені, проходила. Треба уповісти, ош муй нянько усягды мішавсѧ, из ким бы из дівок я не цимборовав, усягды предостерігав мене, обы я не женивсѧ, лем коли увидів Іліку - дочку дохтора и преподавателя універзитета - жениня не боро-

нив. Чудо! Іліка и справді оказалась ідеальною жонов діла чоловіка, котрый хоче зробити сенсаційний переворот у літературі... Ужгород - се осознаніє себе як писателя послі резонансної броскої публікації у „Молоді Закарпаття”, якраз перед вступленієм на філфак університета. А ошколованя туй, літературное окруженіє и общеніє из Иваном Чендейом, Петром Скунцем. Василём Вовчком, Василём Басарабом, затым Михаилом Томчанієм и другими крайовыми світилами вело мене літературным путём до ныншнього часа.

Характер

- Извонка - нестерпный. Извонка – я папірьовый тигр. Изудну я, нажалъ, мягкий. А треба виробляти крутий позур на річі, бо добряка розлизувуть. И у тот же час мушу знати різко постояти за себе. Я рус без нянька. Сесе чувствуєся. За мене никто не просив экзаменатора. Мені никто не даровав дарабчик хліба. Я ушытко зарабатыв сам. Я усе надіявся лем на себе. И до многого отношуся из недовірив. Сесе вуд науки житя. Айбо я різкий. Туй бы мало поправити себе, кибы мож было. Штось замінити у генах. Айбо різкість подаколи – се и способ защитити себе вуд сторонної агресії. Я не вадливый. Я – взрывный. Хоть мене и скоро проходить, айбо бывавуть моменты злопамятні. Сесе вуд глубины збыткованя надо мнов и за што, и де, и як. Я чоловік творческий и маву непересічний характер. Великий запас енергії иде на творчество, то есть, собственно, ушытка енергія. Та што лишаєся діла понятія здержаности? Нич. А удки возмеш такі запасы, коли ушыток організм и мозок, и сердце, каждый, як бы уповіла моя жона, нейрик - робить на творчество?

Книгоман

Кить за мене, то вто не так. Я книголюб. Я не збираву книги заради книг, хоть понятие, колекціования карпатики є у моих намереніях. Айбо каждая книга проходить через мої руки, лишавучи якусь інформацію у пальцях и розумі.

Слава

- Я жажду славы. Роблю на свою славу. Айбо про неї мало думаву, а ищи менше творюся. Слава сама прийде идо мні, кидь уже не сидить на плечах. Я вижу німб над головов, вадъ лавровый вінець славы земного труда во имня своего края, народа. „А слава - заповідь моя!”, - се уповів геній, и я тут нич „ззорного” не вижу. Славу приближать чесна, продуктивна, талантлива робота. Значуща. Слава може быти всеземна и крайова. Мені доста славы крайовой, котру уже маву, а земна наблизиться до мене, бо її притягне муй край, мої краєне. Они заженуть на небо позитивні поклики за мене, и небо учує и одобє, як амальгама лучі, вадъ отображеніє и спроектує на мене. Слава не має хмелити. Слава має обязати до ищи бульшой фанатичної роботи. Правда, слава привередлива, як дівка - одданиця. Треба быти осторожным, чутким и тактичным.

На сьому символі закончилося інтервью отца и сына Фединишинцев. Пожелаєме нашому поету, дважды лавреату премії им. А. Духновича муцного здоровья и далшого служенія на благо своего русинського народа.

*Интервью символізовав
М. Мейсарош-Фединишинец
Составила и перевела М. Лявинец*

Новинка „PIO”. 10.03.2007.

Словяне и віра

Булшусть историчных жерел приводит такі дані, што словянські народы появились у Европі у VI столітїи нашої еры. Кидь побзераєме на мапу нашого континента, то видиме, ош уся восточна часть и бульша часть середньої Европы заселена словянами. Тяжко такое придумати, ош они прийшли сюда из якихось других закутков. А де были до VI столітїя?

Ю.Гаджега у своей книжці „Два исторически вопроса”. 1928, Ужгород, звїдає: „Старожилы-ли карпаторосы...?”, - и, анализувучи работы многих авторув, приходит до вывода, ош: „русские являются коренными жителями прежней Мадыарии”. Айбо де были они (русины) перед тым, коли ся

утворила „русинська національність”?

Мы мусиме вернутися до стародавних часув: до періоду камняного, мідного и желізного віка. Возьмеме за примір нашу рудну Подкарпатську краину. У селах Братово и Новый Клин были найдєні при розкопках остатки єдного поселєня эпохы пузнього палеолита (коло 20 000 рокув тому назад) и двох поселєнь неолита (5 000 рокув до нашої еры). Йдеме дале по гарадичам исторії: у Діловому, Гаті, Великуй Бегані найшлися мідні браслеты, клепах діла чеканки: тяжкий клепах діла роздробленя руды (кониць V-III тысячолітїя до нашої еры). У Дякові были слїды того, ош туй плавили мідь. У книзі „Давні металурги

„українських” Карпат”, 1978, Ужгород, Е. Балагурі, В. Бідзіля, С. Пеняк ясно доказали, ош у городищі Шелестові, Криві, Куштановиці у VIII столітїи до нашої еры сформовався єден из найбульших центрів європейського жєлізоробного ремєсла!! Римський историк Тацит и грецький географ Птоломєй, описувучи єтничний и плємняний состав житєлюв Карпат, говорив, ош они занималися добычов жєліза. Наші предкы поселєня Галіш-Ловачка были великими майстрами ювелірних художних прикрас діла людєй у послїднуй чєтверти I тысячолітїя до нашої еры. У III-I столітїи до нашої еры на території Подкарпатя чєкалили монєты.

Ушыткі стародавні людї, яким удалося достигнути таких високих рєзультатув у своїх историчных можностях, были осілыми, постоянно туй пребываючими людьми, а не кочуючими, котрі прийшли, побыли туй, покопалися у землі, а пак пушли собі далє. Простым логичным способом думаючи, сєсі людї были нашими предками. Даный факт подтвердить йєдна мапа, котру англійський писатєль, историк Г. Уєлс приводить у своуй роботі „Основні принципи світової исторії”, (1920, Англія, 1930, Будапєшт), на котруй видко, ош словянські народы засєляють сєредню и восточнуЄвропу уже у промєжутках од 1000 до 500-х рокув до нашої еры! Первоначально словянські плємена жили окремьми групамы, які на дануй території обробляли землю, пасли худобу, добывали мідь, жєлізо, из яких правили сєрсаму діла полєгшєня землеробства. Постєпенно виробилися звичаи у груповому життю у формі способа говорити, національні співанкы, казки, свуй характерный каждодєнный и парадный колоритный анцуг. На основі перечисленных особєнностей склалися ушыткі словянські плємена, котрі на разных стадїях розвїтїя путьом зближєня интересув зашиты от нападенїя кочєвникув утворили народность, а пак и державу. Мєні ся видить, ош исторїя лєм из даных стадїй розвїтїя рахує словян у Європі „народностьов”. Окрем того, штосьмє перечислили, што держало вїєдно наші народности? Думає, што зїєднує не лєм близькое родство, а у великуй мїрі тота віра, котрої они ся придержовали. До розвїтїя християнства людї віровали у божєства природных сил: бог сонця, дождя, грома, огня, урожаю и т.д. Ш. Марки у своєму капітальному труді „Исторїя древних вікув”, Будапєшт, 1912, пише: „Поняття божєственности Святоє Письмо обьяснєє тым, што Бог прискипів його у сєрцє людства. Приняття людьми віры у бєзмєртность духа, у самому высокому розумінні, стало началом божєственной віры. Вєршинов розвїтїя стала віра во єдиноєго Бога Всєдержитєля”.

Другым фактором было принятїє письмєн-

ности и хрєщєния во Христї. Словяне приняли християнську віру у разні часы. Русины Подкарпатя приняли християнську віру и письменность уд двох братув-македонцєв родом из Тєсалоники: Кирилла и Мєфодїя, котрых у 863 році нашої еры III Мїхаил вїзантїйський цїсарь направив у Моравїю діла розпространєня християнства. Можемо собі представити, што они по дорозї зайшли у наш Сєвлюш, дали нам перевєдєні ними на словянський язык літургїчні книжки и перикопы. Сєсі братя у Моравїи и Панонїи (будуща Мадярщина) ввели богослужєнїє на словянському языкови.

Д. Данилюк у книзі „Исторїя Закарпаття в біографїях і портрєтах”, Ужгород, 1997, за свїдєтельством руського историка церкви Е. Голубинського доказав, ош Володимир Великий діла поширєня християнства у Кїєвськуй Руси закликав из Подкарпатя двох священникув у 988 році. Сєсє доказує и літописєць Нєстор у „Повїсти временных літ”. У „Мїсяцєсловї” на 1846 рук пишєся, ош коли мадяры прийшли у 895 році на територїю Подкарпатя, русины уже были християнами и мали кириличну письменность.

На протяжєнїю тысячолітїй на русинуськуй території посєлилися людї самых разных народностей. Приміром може быти сєло Великі Лучки, дє чисто русинські людї мавуть такі мадярські фаміліи: Мадяр, Вєрга, Балог, Кєрєкєш, Ладані, Газій, Фєдєлєш, Ліба, Кїраль, Цїфра, Шафарь и т.д. Суть и инші фаміліи, француського, нїмєцького и иншого происхождения. Г. Марцалі („История Венгрии”, Будапєшт, 1911), пише, ош у людєй та часть населєня, котра прийшла пузнїше корінных житєлюв, лєм своє именованя фаміліи лишає, айбо не передає свуй (мадярський) язык. Перєпис населєнїя у 1930 році за пєріод чєхословацької власти на Подкарпатськуй Руси дала такой рєзультат: усього житєлюв 590 009, из них русинув 408 278, мадярув 75 497, нїмцєв 68 545, румунув 21 480, инших 15 846 людєй. М. Попп-Лучкай у труді „История карпатских русинув” писав, што сєла, вароші, горы, рікы, назвы домашних рєчєй - русинські, а не узятї из других языкув. Вун тєрдить, што мусимє захищати національні интересы русинського народа, його культуру, язык, а у сьому нам дає силу наша віра, єї принцип: любї ближнього, як самого сєбє, и не пожадай ныч од другого.

У началі XX столітїя у Кийжмарку робив пєрвый мадярський рентгєнолог, будущий пєрвый профєсор Будапєштського Унївєрситєта Б. Алєксандєр. Вун лишив на стїні полїклїники сякий надпис по-словацьки: „Дєржмєся заєдно хлопци, у тому наша сила!”. Сєсє найліпшєє настояєтельство діла ушытких русинув світа!

Др. Андрій Шпонтак

М А Й

1.05.1690 - Мукачевський єпископ Йосиф де Камеліс дав розказ, обы „каждый духовник мав дві книги, у одну най запише, кого крестив, тоєсть имя крещеного, родителей, кума и кумиці, год и день, коли крестив, а у другой най зазначит имена повінчаних и час вінчання”.

3.05.1933 - Родився Юрій Панько, високо-школьський педагог, єден из творителюв и кодифікаторув русинського літературного языка у Словакії.

4.05.1764 - Родився Петро Лодій, педагог, філософ, літератор, професор Петербургського Университета.

Петро Лодій

4.05.1909 - Родився Петро Лінтур, фольклорист, літературовед, педагог. Окончив руську гимназію у Мукачові, Карлов университет у Празі. Изглядовав подкарпатську літературу и журналістику XIX и XX ст. Открыв діла науки цілу плеяду подкарпатських казкарув (В.Королович, Ю.Ревть, И.Ильтьо и др.), создал антологію балад и казок Подкарпатської Руси.

5.05.1910 - Родився Павел Цибере, юрист, дипломат, політический и культурный діятель, Пуд час студій у Празі активно участвовав у студенчеському обєдинєнію „Возрождєніє”. У 1936 році організовав „Рускій народный университет” из філіалами у Хусті, Ужгороді, Як член временного чехословацького правительства

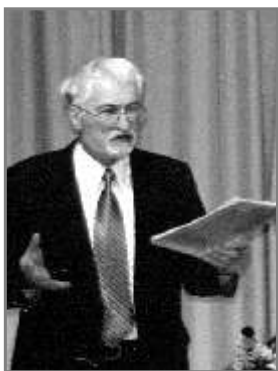
Владимир Федынышынецъ

представлял ПР, добився освобождєнія многих русинув из совіцького Гулага. Нигда не принял присоединєнія нашего края до СССР, за што был арестованный в 1947 р.

5.05.1941 - Умер Стефан Гладоник (род. у 1914 р.), педагог, хормейстер, композитор. Закончив Мукачовську гимназію, богословську семинарію у Ужгороді. Учився у консерваторіи у Празі и у Будапешті. Руководитель хора греко-католичеського собора у Ужгороді. Організовав мужський хор „Верховина”, занявший II місто на фестивалі хорув у Кошицах. Изобраз и обробив велику колекцію русинських народных співанок, включив їх у репертуар руководимых їм хорув.

5.05.1951 - Родилася Марія Мальцовська, публіцистка, редакторка „Народных Новинок”, „Русина”, писателька, лауреатка Премії Александра Духновича в области русинської літературы за 1999 рук.

9.05.1943 - Родився Владимир Федынышынецъ популярный тепєрішний русинський поет, писатель, публіцист, есеїст, автор многих книг: „Мирна наша русинська путь”, „Я єсть вечный Русин”, „Мы Русыны-Неба Сыны”. Первый редактор новинки „Подкарпатська Русь”, основатель журнала „Айно”.

Василь Хома

14.05.1840 - Родився Юрий Игнатков, педагог, літературовед, лінгвіст. Робив в Будапешті преподавателем гимназії. Составив перву у Мадярщині граматіку циганського языка „Cigány nyelvtan”.

15.05.1983 - Єпископ Александер Хіра тайно высвятил о. Йосифа Головача на єпископа.

16.05.1933 - Родився Степан Броді, знамый ученый-математик, кандидат математичеських наук, автор многих научных трудов, єден из первых возродителюв русинського движенія на Пудкарпатію. Русинський патріот. Возобновив изданіє русинського калєндаря общества им. А. Духновича. Талантливый музыкант, шахматист.

Петро Лінтур

Павел Цибере

МАЙ

16.05.1960 - Умер Игорь Грабарь (1871-1960) всемирно знамый художник и теоретик малярского искусства, директор Третьяковской галереи, директор Института истории искусств Академии Наук СССР. Родился в Будапешті.

16.05.1968 - Умер Лука Демьян, писатель, збератель фольклора на Подкарпаті. Первый сборник Луки Демьяна вышел у 1943 р.

18.05.1927 - Родился Василь Хома, историк литературы, педагог, дипломат, общественный деятель. Автор больше як 300 научных работ, 6 монографий. Организатор "Общества русинских писателей Словакии", автор учеб-

никув русинської літератури, підготував 3 выпуска Русинського Літературного Альманаха. У 2005 р. выпустил монографию "Обродження русинів".

Иван Петровіч

22.05.1993 - Состоялся II Світовий Конгрес Русинів (Криниця, Польша).

22.05.1945 - Родился Иван Петровіч - писатель, поет, товмач. Писав по-українськи, пише по-русинськи. По-русинськи И. Петровіч написал „Наші співанки” (1996), „Наші и ненаші співанки” (1998), „Битангюські співанки” (2001), „Послідні співанки” (2004). Вун є лавреатом премії ім.

Дюли Ілєша (1994), также лавреатом Межинародной премии за русинську літературу ім. А. Духновича (1998).

22.05.2000 - У Шарошпотоку под Замком Раковці Ференца II одбылося святкованя Вседержавного Дня Русинув. Сись день признаний Правительством Мадярщины Национальным Днем Русинув.

23.05.1911 - Родился Андрій Коцка, єден из найталантливіших художников Подкарпатя, воспитаник „Публичной школы рисования” Бокшая и Ерделі. Майзнаті сут его образы-портреты.

24.05.1946 - Родился Штефан Сухий, педагог, методик русинського языка, публицист, поет, писатель, лавреат Премії Александра Духновича за 2000 рук.

Юрій Думнич

25.05.1891 - Родился Бейла Ерделі, знатый художник, основатель школы живописи на Подкарпаті.

Закончив Будапешську Академію искусств. У Будапешті были перші выставки Ерделія (1913, 1915 pp.) Выставлявся у Парижі, Мюнхені, Римі и у других городах. Його імням названо Ужгородське училище прикладного искусства.

25.05.1941 - Антоній Годинка написал „Першое и вступительное слово мое ид чесним членам Подкарпатского Общества Наук”, де твердо став на защиту містной народної бесиды, як основы літературного языка.

26.05.1938 - Родился Иван Поп, историк-славист, искусствовед, публицист, автор первой „Энциклопедии Подкарпатской Руси”

(Ужгород, 2002). Автор многих публикаций по истории Подкарпатской Руси.

26-28.05.1995 - У Руськум Керестурі одбывся III Світовий Конгрес Русинув.

27.05.1927 - Родился Юрій Думнич, дохтор, русинський общественный деятель, публицист. Из 1990 р. принимает активное участие у русинському движенію. Из 1995 р. член центрально-европейского “Хельсинского комитета” (Прага). Опубликовал серію матеріалув про катастрофичеське состояние екології на Подкарпатській Руси.

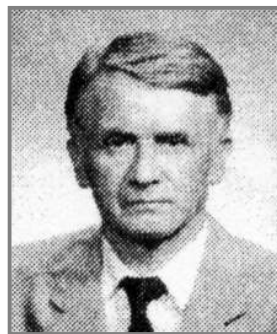
29.05.1997 - Начав роботу IV Світовий Конгрес Русинів у Будапешті.

Андрій Коцка

Бейла Ерделі

Проф. Иван Поп

Грибна поливка из пасулёв

Продукты:

5-6 сушеных грибов, 12 свіжых грибов, 1 погар пасулі, 0,5 кг. крупів, 1 цибуля, 3 ст. ложки олаю, 2 л. воды и суль.

Сушені гриби залляти студенов водов и варити 15 минут.

Зварені гриби уняти, промыти, нарізати. Пак отвар процідити. Пасулю изварити, додати у отвар уєдно из порізаными извареными грибами и нарізаными круплями. Дати закипіти. Затым додати свіжі нарізані гриби. Посолити, варити поливку, заки не зваряться круплі. Заправити запражков из цибулі.

Валерія Мориляк

Грибы из сыром и оріхами

Продукты:

300 г грибов, 0,5 погара очищенных оріхув, 2 ст. ложки тертого сыра, 1 ст. ложка призьлов, черлений попер и суль.

Грибы промыти, ножки измолоти, авадь посічі надрубно, покласти у тепшу и у прогрітуй духовці печи 3-4 минуты.

Додати затым до них мало молотого оріха, сыра, и специ. Ушытко добрі перемішати. Грибові калапы наповнити приладженов масов. Затым на дно огнестойкого блюда укласти наповнені грибні калапы, у центр блюда укласти малі, а май бульші - по краям. Запечи у прогрітуй духовці 4-5 минут. Готовое блюдо подавати до стола из овощами, посыпати зеленью петрушки.

Стишки

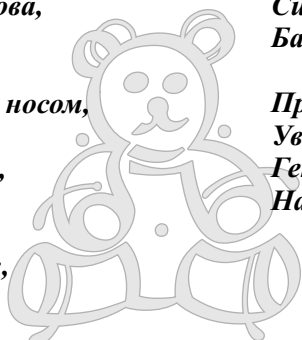
Діла онучкы

Проучила го корова

Полінився рано Петрик
Чуба причесати,
Подойшла д нёму корова,
Чуба прилизати!

Подойшла из мокрым носом,
Притулилася до чола,
Пак розкрыла ротика,
И лизнула Петрика.

Петрик очі зажмуриу,
Зморицив свого носа,
Тай од страху заревів,
В хыжу втік вуд страху.

Хыжка діла мышки

Восени блудила
Мала сіра мыша,
Сиротя, не знала,
Ба де ся їв діти,

Прибиравучи ухыжі
Увер дідо чоботы,
Гет зашпурив їх за пец,
Найшла мыша чоботы.

З радости до горы
Пудскочила здолу,
Сіна наклала удну,
Каже: в них я поживу.

За пецом у старых чоботах,
Жила мала мышка,
Їсти мала, пити мала,
Сяк до весны зимовала.

Валерія Мориляк

Честовані читателі!

Слухайте передачу Русинського Радіо на габах 874 кГц кождый вторник у 13.00-13.30 на габах MR4.

*

MR4 - Nemzetiségi műsorok, Ruszin nemzetiségi műsor.

A műsor a 874 kHz hullámhosszán hallható minden kedden 13.00-13.30.

A műsor éjjel-nappal hívható telefonszáma:

06-1-238-7018 (hangposta). E-mail címe: rena@kossuth.radio.hu

<i>Др. Степан Лявинец</i> Національное Свято Русинув Мадярщини.....	стр. 2
<i>Андрій Манайло</i> Святочна бесіда у Шарошпотоку.....	стр. 4
<i>Др. Маріанна Лявинец</i> 205-роччя из дня рожденія Великого Будителя.....	стр. 4
<i>Михаил Алмашій</i> Александр Духнович и андрагогіка.....	стр. 6
<i>Валерія Мориляк</i> Інтерв'ю из Ольгою Сільцер-Ликович у Криниці.....	стр. 8
<i>Др. Маріанна Лявинец</i> Культурное життя русину у Мадярщині (доклад на конференції).....	стр. 9
Іван Поп историк - славіст, искусствовед, публіцист (до 70-роччя из дня рожденія)).....	стр. 11
<i>Михаил Мейсарош-Фединишинец</i> Фрагменты интервью из В. Фединишинцом.....	стр. 12
<i>Андрій Шпонтак</i> Славяне и віра.....	стр. 14
Пам'ятні дати.....	стр. 16
<i>Валерія Мориляк</i> Русинська кухня Діточкам	стр. 18

Kiadja
az Országos Ruszin Kisebbségi Önkormányzat
Felelős kiadó: Manajló András

A szerkesztőbizottság tagjai:
Dr. Ljavinecz Sztjepán - felelős szerkesztő;
Dr. Lyavinecz Marianna - szerkesztő;
Morilyák Valéria, Szilcer-Likovics Olga, Dr. Szabó János,
Giricz Vera, Szónoczky János Mihály, Csehily László,
Szkiba Irén - szerkesztőségi titkár;
A szerkesztőség címe:
1147 Budapest, Gyarmat u. 85/b.
Tel.: (06-1) 468-2636
Fax: (06-1) 220-8005
E-mail: ruszinok@freemail.hu
lavinec@freemail.hu
http://www.ruszinvilag.hu
Nyomdai munkálatok: Atlantisz Reklám- és Nyomdaipari Kft.

Выдає:
Всержавное Русинськє Меншиновє Самоуправленіє
Отвітственный выдаватель: Андрій Манайло

Члены редакции:
Др. Степан Лявинец - отвітственный редактор;
Др. Маріанна Лявинец - редактор;
Валерія Мориляк, Др. Янош Сабов, Ольга Сільцер-Ликович,
Віра Гіріц, Янош Мігаль Соноцкі, Ласло Чегіль;
Ірина Скиба - секретарка;
Адрес редакции:
1147 Будапешт, улица Дярма 85/б.
Тел.: (06-1) 468-2636
Факс: (06-1) 220-8005
E-mail: ruszinok@freemail.hu
lavinec@freemail.hu
http://www.ruszinvilag.hu
При передрукови посилатися на "Русинський Світ"

ISSN: 1785-1149

Появленя новинки пудпоровали: Фондація Національных та Етнічных Меншин Мадярщини,
Всержавное Общество Русинської Інтелігенції имени Антонія Годинки,
Фондація "За Русинув" и Общество Русинської Культуры.
A lap a Magyarországi Nemzeti és Etnikai Kisebbségekért Közalapítvány,
Hodinka Antal Országos Ruszin Értelmiségi Közhasznú Egyesület,
"Ruszinokért" Alapítvány és Ruszin Kulturális Egyesület
támogatásával jelenik meg 1000 példányban.
Egy példány eladási ára: 600 Ft.